

μεμεθυσμένον τους δουλικόν νοῦν· αὐτοὶ ἐκλέγουσι καὶ πέμπουσιν αὐτοὺς τοὺς αἰμοβόρους λύκους εἰς τὰ ὀσπίτια, ὅπου εὐρίσκονται γυναῖκες καὶ κοράσια.

Καθεὶς, ὦ ἀγαπητοί μου, καθεὶς ἀπὸ ἐσᾶς ἠμπορεῖ εὐκόλως νὰ καταλάβῃ τὰς φοβερὰς ἐξακολουθήσεις. Ἐγὼ δέ, ἀπὸ τὴν δικαίαν μου ἀγανάκτησιν, ἡ χεὶρ μου τρέμει καὶ ἡ ὄρασις μου ἐθάμπωσε, οὔτε πλέον ἠμπορῶ νὰ ἐπαριθμήσω τὰς δυστυχίας τῶν Ἰωαννίτων καὶ ὄλων τῶν Θετταλῶν, χωρὶς ἀπὸ τὸν θυμόν μου νὰ εἰπῶ, βέβαια, ὀλιγότερα ἀπ' ὅ,τι ἀνήκουσι ἐκείνων τῶν μαροαρχόντων ἀλλ' ἴσως περισσότερα ἀπ' ὅ,τι ἡ χρηστοθήθεια καὶ τὸ ὁμογενές με διδάσκουσι.

Ἄν ἐγὼ, ὅμως, σιωπῶ, δὲν θέλουσι σιωπήσει αἱ τρομασμένα μητέρες, ὅπου μετὰ δακρύων καὶ γονυκλιτῶς ἔμπροσθεν αὐτῶν τῶν ἀχρείων τεράτων ματαίως δέονται καθ' ἐκάστην, σπανίως δὲ ἐκεῖνοι καταδέχονται νὰ τὰς ἀκροασθῶσι, καὶ πολλάκις, ἀντὶς νὰ τὰς παρηγορήσωσι, τὰς ἐπιπλήττουσι καὶ με βίαν τὰς ἐκβάλλουσιν ἔξω, χωρὶς ποτὲ νὰ τοὺς δώσωσι τὴν παραμικρὰν βοήθειαν*. Ἄν ἐγὼ σιωπῶ, βέβαια, τὰ κρεμισμένα ὀσπίτια

* Ἐνθυμοῦμαι μίαν φοράν, ὅπου ἔτυχα παρών, ὅταν μία γυναίκα χήρα καὶ με πέντε τέκνα ἀνήλικα εἶχεν ὑπάγει νὰ παρακαλέσῃ ἓνα ἄρχοντα, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα σιωπῶ διὰ ὀλιγοτέραν του ἐντροπήν, διὰ νὰ τῆς κατεβάσουν τὸ δόσιμον, λέγουσα, ὅτι, διὰ νὰ πληρώσῃ τὸ ἀπερασμένον, εἶχεν πωλήσει κάθε περιττὸν στολίδι, ὅπου τῆς εἶχεν μείνει, καὶ δὲν εἶχεν ἄλλο τι νὰ πωλήσῃ, διὰ νὰ πληρώσῃ τὰ ὅσα τῆς ἐζητοῦσαν, μάλιστα κλαίουσα ἐφώναζεν, πῶς ἔχει νὰ θρέψῃ καὶ νὰ ἐνδύσῃ τρεῖς θυγατέρας καὶ δύο υἱούς... ὁ σκληρὸς ἄρχων δὲν τὴν ἄφησε νὰ τελειώσῃ τὴν περίοδον, καὶ εὐθύς, ὅπου ἤκουσε νὰ λέγῃ, ὅτι ἔχει τόσα παιδιά, με ἀνήκουστον βαρβαρότητα καὶ ἀδιαφορίαν τῆς λέγει: «πώλησον δύο ἀπὸ τὰ παιδιά σου καὶ πλήρωσον τὸ δόσιμον». Ἐγὼ σιωπῶ, ὁ δὲ ἀναγνώστης ἄς κρίνῃ, ὅπως θελήσῃ.

τῶν ταλαιπώρων Θετταλῶν καὶ Ἑπειρώτων, τὰ ξεσχισμένα στολίδια τῶν ὀσπιτίων των, αἱ αἵματωμένοι ὁδοὶ καὶ τείχη τῶν πόλεων ἀρκετῶς ὁμιλοῦσι εἰς τὰς ὁράσεις, ¹³⁴ ὅχι μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδίων ξένων. Ἄν ἐγὼ σιωπῶ, ἀκούονται ὅμως οἱ ἀναστεναγμοὶ τῶν δυστύχων πατέρων, οἵτινες, ἀφοῦ δὲν δύνανται νὰ κερδίσωσι τὴν ζωοτροφίαν των, οὔτε νὰ ἐνδυθῶσι μὲ τὸν καρπὸν τῶν ἰδρώτων των, εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ἀφήσουν εἰς τὴν φαρμελίαν των δέκα ὀθωμανοὺς καὶ ἄλλα τόσα ἄλογα, καὶ αὐτοὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ὅχι ὀλίγας φορές, εἰς θάνατον. Ἄν ἐγὼ σιωπῶ, θέλει λαλήσουν τὰ ἀθῶα στόματα τῶν τρομασμένων κορασίδων καὶ πεφοβισμένων ἐφήβων. Καὶ ἂν ἐγώ, τέλος πάντων, δὲν τοὺς δηλοποιῶ τὸ τέλος των, τὰ παραδείγματα καὶ αἱ ἱστορίαι ὅλου τοῦ κόσμου μὲ μεγάλην σαφήνειαν τοὺς τὸ προλέγουσι, καὶ ἀρκετὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸ προῖδῶσι μόνοι των, ἂν ἄξιοι κρίσεως καὶ συλλογισμοῦ ἦτον τοιαῦτα τέρατα.

29 Ἰδού, ὦ Ἕλληνες, οἱ τεχνῖται πῶς ζῶσι, καὶ μὴν νομίζετε ὅτι ἐννοῶ διὰ μόνον τοὺς Ἰωαννίτας. Αὐτοὶ δὲν εἶναι δυστυχέστεροι, εἰμὴ μόνον, ὅτι ὁ τύραννός των εἶναι κακοηθέστατος. Ἀλλὰ εἰς ὅλας τὰς πολιτείας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους εὐρίσκεται ἡ αὐτὴ διοίκησις, ὁ αὐτὸς τρόπος, αἱ ἰδίαί αἰτίαι, καὶ τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν κλάσιν τῶν πραγματευτῶν, λέγω, ἐκείνων, ὅπου πωλῶσι διάφορα εἶδη εἰς ¹³⁵ τὰ ἐργαστήριά των, διότι περὶ τῶν ταξιδευόντων παραιτέρω ρηθήσεται. Ἀλλὰ τί ἤμπορῶ νὰ εἰπῶ δι' αὐτούς, χωρὶς νὰ ξαναειπῶ τὰ ἴδια προλεχθέντα διὰ τοὺς τεχνίτας;

30 Αὐτοὶ βασανίζονται ἀπὸ τὴν ἰδίαν κακὴν τύχην, μάλιστα δὲ αἱ δυστυχίαι των αὐξάνουσιν ἀναλόγως μὲ

τάς ὑποθέσεις των. Αὐτοὶ καθ' ἑκάστην δίδοσι τῷ τυράννῳ τόσας ποσότητας ἀπὸ κάθε εἶδος πραγματείας, ὅπου ἔχουσι, αὐτοὶ πληρώνουσι βαρύτερα δοσίματα, αὐτοὶ ὑποφέρουσι μὲ μεγαλειτέρας ζημίας εἰς τὰ ὀσπίτιά των πάντοτε τοὺς βρωμεροὺς Ἀλβανίτας*. Αὐτοὶ εἰς φυλακὴν, αὐτοὶ εἰς ἀγγαρείας**. Αὐτοὶ τέλος πάντων εἶναι ὑποκείμενοι εἰς ὅλα τὰ χειρότερα κακά, ὅπου ἤμπορεῖ τινὰς νὰ στοχασθῇ. Πολλάκις ἡ τύχη τοὺς κατατρέχει καὶ εἰς τὰς ἐμπορικὰς των ἐπιχειρήσεις, καὶ οὐλοὶ ἀπεθνήσκουσι εἰς τὴν φυλακὴν.

Ποῖος ἐμβαίνει εἰς μίαν πολιτείαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὲν αἰσθάνεται μίαν ψυχρότητα εἰς τὴν καρδίαν¹³⁶ του, ἀκούοντας πανταχόθεν νὰ ἐξέρχεται τὸ ἔ και τὸ ἀλλοίμονον! Τὶ ἄλλο ἀκροάζεται ἓνας ξένος, πᾶρεξ ἀναστεναγμούς; Τὶ ἄλλο βλέπει ὁ Ἕλληνας, εἰμὴ δάκρυα; Τὶ ἄλλο εὐρίσκεται, τέλος πάντων, εἰς τοὺς Ἕλληνας, εἰμὴ λύπη, φόβος, φυλακὴ καὶ θάνατος; Ἐνα γενικὸν μουρμούρισμα λύπης, μία σιωπὴ ἀπελπισίας κυριεύει ὅλων τὰς καρδίας. Καὶ πολλῶν ἡ ἀδυναμία μιᾶς δικαίας ἐκδικήσεως καὶ ἡ πολλὰ αἰσθαντικὴ των καρδία φθείρει τὴν ζωὴν καὶ θνήσκουσι ἀπελπισμένοι. Ἡ πτωχεία, τέλος πάντων, ὡς μία ἀδιάκοπος μικρὴ θερμὴ, ἀδυνατίζει τὸ πλεον ὑγιὲς σῶμα. Οὕτως καταβάλλει τὴν γενναιότητα καὶ σταθερότητα τῶν δυστύχων πατέρων καὶ θαμπώνει τὸ πνεῦμα τῶν τέκνων.

Πῶς στοχάζεσαι τώρα, ὦ ἀναγνώστα, νὰ ζῶσιν οἱ ἀγαπητοὶ μας Ἕλληνες, αὐτοὶ οἱ γλυκύτετοί μας ἀδελ-

* Πολλοὶ εὐρίσκονται στενοχωρημένοι ἀπὸ ξυλίσματα καὶ φοβερισμοὺς τῶν ἀπανθρώπων Ἀλβανίτων, ἐκτὸς τῆς κατοικίας, νὰ τοὺς δίδωσι καὶ τὴν ζωοτροφίαν. 30α

** Εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔφερον τὰ ξύλα, τὰς πέτρας καὶ τὴν λάσπην ὅλοι οἱ κάτοικοι χωρὶς ἐξαίρεσιν. 30β

φοί; Ἴσως δὲν τὸ ἀγνοεῖς, καὶ ἴσως μαζύ μου συγκλαίεις καὶ ἐσὺ τὰς κοινὰς ἑλληνικάς μας δυστυχίας. Πλήν, μ' ὅλον τοῦτο, δὲν θέλω σιωπήσει ἐγώ, ξαναενθυμῶντας σου τὸν τρόπον τῆς δυστυχεστάτης καὶ πτωχικῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τὸ νὰ εὐφημίσω τὴν ἀγαθὴν καρδίαν καὶ τὴν φιλανθρωπότητα τῶν εὐεργέτων τῆς Ἑλλάδος.

* * *

33 Ἐξαιρῶντας, λοιπόν, ὅλους τοὺς προεστῶτας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τοὺς προδότας, καὶ ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀχρειεστάτους σκλάβους καὶ ὀπαδοὺς τῶν κατὰ μέρος τυράννων τῆς Ἑλλάδος, οἱ λοιποὶ σχεδὸν ἅπαντες ἀναπληροῦσι εἰς τὰς χρείας των ἀπὸ εὐεργεσίας ἐκείνων τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων, οἵτινες καὶ ἐν τῇ πατρίδι, καὶ πόρρω αὐτῆς, ὅταν εὐρίσκωνται, δὲν παύοσι ἀπὸ τὸ νὰ βοηθῶσι καθ' ἑκάστην τοὺς συμπατριώτας των, ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς παρηγορῶσι μὲ ἕξαφνα χαρίσματα, καὶ τέλος πάντων, ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς στολίζωσι τὸ πνεῦμα μὲ τὰ σχολεῖα, ὅπου ἐξ ἰδίων των ἐκτίσαν καὶ φυλάττουσι.

34 Συγχωρήσετέ με, ὦ ἄνδρες γενναιότατοι καὶ φιλεύσπλαγχοι, ἂν μία μεγάλη αἰτία μ' ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὸ νὰ ἐκθέσω εἰς τοῦτον μου τὸν λόγον τὰ ἐνδοξα ὀνόματά σας· ἢ εὐγνωμοσύνη μου ὅμως ὡς Ἕλληνα, καὶ τὸ χρέος τῶν συναδελφῶν μας, ἐντὸς ὀλίγου θέλουν ἐνεργήσει, διὰ νὰ ἐγχαράξουν μὲ χρυσᾶ ψηφία τοιοῦτον κατάλογον εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ τώρα τὸν φυλάττουσι ἐγκεχαραγμένον εἰς τὰς καρδίας των. Δὲν μένει τώρα ἄλλη κλάσις, εἰμὴ τῶν ταξιδιώτων, ὅπου νὰ ζητῇ ἐξήγησιν, ἀλλὰ περὶ αὐτῶν, ὡς προεῖπον, θέλω ὁμιλήσει παρεμπρός, καὶ τελειῶνω τοιαύτην θλιβεράν διήγησιν μὲ μίαν γλυκεῖαν παρατήρησιν, ὅπου σᾶς παρακαλῶ νὰ κάμητε εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος, διὰ κοινήν μας χαράν.

Ἡ τυραννία, ὦ Ἕλληνες - καὶ ὅποια τυραννία! - δὲν 35
 ἐδυνήθη νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸ γένος μας τὰ χαρακτηρι-
 στικά του σημεῖα, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως. Ἡ σταθερότης
 καὶ ἡ φιλευσπλαγχνία σώζονται εἰς ὅλους τοὺς Ἕλλη-
 νας καὶ ἡ ἀρετὴ λάμπει ἀνάμεσα εἰς τὸν βόρβορον τῆς
 τυραννίας*. ὦ ἀρετὴ, ὦ θεῖον καὶ ἱερὸν δῶρον! Σὺ,
 ὅπου καταπρααίνεις τὰ ἄλογα πάθη. Σὺ, ὅπου συνο-
 δεύεις διὰ παντὸς μετὰ τὴν ψυχὴν εἰς μίαν ἡσυχον καὶ
 γαληνὴν ἀνάπαυσιν. Σὺ, ὅπου καθιστᾷς τὸν ἄνθρωπον
 εὐτυχῆ, ἀποκαθιστῶντας του ὀλίγας τὰς χρείας· ὅπου
 τὸν ἀρματώνεις ἐναντίον εἰς τὰς καταδρομὰς τῆς τύχης, 139
 καὶ τὸν καθιστᾷς ἀδιάφορον εἰς τὰς εὐτυχίας. Σὺ,
 ὅπου ὑψώνεις τὴν ἀνθρωπίνην οὐτιδανότητα καὶ κατα-
 σταίνεις τὸν ἄνθρωπον ἀνώτερον τοῦ εἶναι του. Σὺ, ὅπου
 χαρακτηρίζεις καὶ καταστεῖς ἀμετάτρεπτον τὸν ἐνάρε-
 τον. Ναί, ὁ ναός σου δὲν εἶναι ἐσφαλισμένος εἰς τὴν
 ὑποδουλωμένην Ἑλλάδα! Σὺ λατρεύεσαι ἀπὸ τοὺς
 εὐεργέτας τοῦ γένους.

36

Αὐτοὶ σὲ τιμοῦσι μετὰ τὰ καθημερινὰ δῶρα, ὅπου
 προσφέρουσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐγὼ τοὺς τὸ κοινο-
 ποιῶ διὰ δόξαν μας. Ἄλλ' ἐσεῖς, ὦ εὐεργέται, νομίζετε
 νὰ ἐκπληροῦνται τὸ χρέος σας διὰ τῶν εὐεργεσιῶν σας
 μόνον; Οὐχί, ἀγαπητοί μου, ἐγὼ δὲν εἶμαι κόλαξ, διὰ
 νὰ σιωπήσω τὸ τί πρέπει νὰ κάμετε, καὶ ἐσεῖς ἀγα-
 πᾶτε ἀρκετῶς τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ σᾶς κακοφανῇ ἡ ἀλή-
 θεια καὶ νὰ μείνητε εἰς τὸ λάθος σας. Ἡ ἀρετὴ, ὦ ἀ-
 δελφοί μου, τόσον διαφέρει ἀπὸ τὴν κακίαν, ὡς ἡ ζωὴ

* Εἰς ὅλας τὰς πολιτείας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξόχως εἰς τὰ 35α
 Ἰωάννινα, κάθε ἡμέραν ὅλοι οἱ συμπολιῖται, στέλνουσιν εἰς τοὺς
 φυλακωμένους καὶ φαγητὰ καὶ ἐνδύματα καὶ κάθε ἄλλον ἀναγκαῖον·
 ὅταν δὲ κανεὶς ἀδικῆται καὶ κατατρέχεται, κάθε γείτων νομίζει
 χρέος του νὰ τὸν βοηθήσῃ, ὡς δύναται.

ἀπὸ τὸν θάνατον. Καθὼς λοιπὸν ἀνάμεσα ζωῆς καὶ θανάτου, δὲν εὐρίσκεται μέσος ὅρος, οὔτε ἀνάμεσα ἀρετῆς καὶ κακίας ἤμπορεῖ νὰ εὐρεθῆ, καὶ ἐξακολούθως δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἰπῆ τινάς, οὔτε ὅτι ὁ δεῖνας εἶναι περισσότερον ἀπεθαμένος ἀπὸ τὸν δεῖνα ἀπεθαμένον, οὔτε
 140 ὅτι ὁ ἕνας ἐναρετώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλον ἐνάρετον*.

37 Ἐνάρετος, ὧ εὐεργέται τῆς Ἑλλάδος, εἶναι μόνον ἐκεῖνος, ὅπου θέλοντας νὰ ζήσῃ εἰς πολλούς- δηλαδή ὠφελῶντας τοὺς συναδέλφους του, νὰ ἀθανατίσῃ τὸ ὄνομά του, καὶ διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως, νὰ ζῆ καὶ ἀποθα- μένος - κάμνει ὄχι ὅσον θέλει, ἀλλ' ὅσον πρέπει, καὶ ὄχι ἐκεῖνο ὅπου εἰς οὐδὲν τὸν ἐγγίζει**, ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπου εἶναι ἀναγκαῖον, προκρίνοντας πάντοτε τὸ κοινὸν ὄφε- λος, χωρὶς νὰ στρέψῃ τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τὴν μι- κρὰν ἢ μεγάλην ζημίαν, ὅπου ἤθελε τοῦ προξενήσει ἐν ἔργον του ἐνάρετον.

38 Εἰς τὰς νομαρχικὰς διοικήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ κυρία βᾶσις καὶ τὸ θεμέλιον ὅλης τῆς πολιτικῆς διαγωγῆς, ὁ ἐνάρετος κάμνει ὅσον πρέπει, καὶ
 141 ποτὲ δὲν ζημιούται, ἐπειδὴ ποτὲ δὲν συγχωρεῖ ἢ ὀρθὴ διοικήσεις ξεχώρισιν ἀπὸ τὰς μερικὰς εἰς τὰς κοινὰς ὑπο- θέσεις, καθὼς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος μου λόγου ἀρκετῶς ἀπεδείχθη. Καὶ ἐξακολούθως, ὁ ἐνάρετος κά-

36α * Ἄς μὴν παραξενευθῆ ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρότασιν, ἀλλ' ἄς στοχασθῆ ὅτι, ὡσάκις βλέπομεν ἕνα ἐνάρετον νὰ κάμνη περισσότερα καλὰ ἀπὸ ἕνα ἄλλον ἐνάρετον, αἰτία εἶναι μόνον καὶ μόνον αἱ περιστάσεις.

37α ** Πολλοὶ ἐνόμισαν καὶ νομίζουν ἐναρέτους τινὰς βασιλεῖς, διὰ τὸ ὅτι ἔκαμον καλὰ πράγματα, χωρὶς νὰ ἐρευνήσουν τὸ ὅτι ἤμποροῦσαν νὰ κάμωσι.

μνοντας ὅ,τι τὸν διδάσκει ἡ ἀρετὴ, κάμνει πρῶτον μὲν τὸ χρέος τοῦ ὡς πολίτης, καὶ δεύτερον, ὠφελῶντας τοὺς ἄλλους· ἡ ἔνωσις, ὅπου εὐρίσκεται ἀναμεταξὺ εἰς ὄλους τοὺς πολίτας, κάμνει νὰ ὠφελῆται καὶ ὁ ἴδιος.

Πολλὰ διαφορετικὸν εἶναι ὁμῶς τὸ πρᾶγμα εἰς τὰς 39
 τυραννικὰς διοικήσεις, ὅταν καμμίαν φοράν ἐμφανίζεται ἡ ἀρετὴ - τὸ ὁποῖον, ἀγκαλὰ καὶ σπανίως, πλὴν ἀκολουθεῖ, καὶ εἰς κάθε τόσον εὐρίσκονται μερικοὶ ἐνάρετοι διὰ τιμὴν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ διὰ μεγαλειτέραν ἐλπίδα μιᾶς ταχέως ἐπανορθώσεως ἐκείνου τοῦ γένους, ὅπου τυραννεῖται* - ὡσὰν ὅπου ἡ τυραννία ἔχει διὰ βιά- 142
 σιν καὶ θεμέλιον τὴν ἀνομοιότητα καὶ τὴν ἀδικίαν. Ὅσοι δοῦλοι εἶναι, τόσαι διαιρέσεις εὐρίσκονται, καὶ εἰς τὸ λεξικὸν τῆς δεσποτείας ἡ λέξις «ἔνωσις» δὲν εὐρίσκεται. Ὅθεν, εἶναι φανερόν, ὅτι ἕνας ἐνάρετος ὑπὸ τῆς δουλείας πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ πάσχη, καὶ ἐξακολουθῶς, ὅποιος δὲν πάσχει ὑπὸ τῆς δουλείας, δὲν εἶναι ἐνάρετος.

Καλὸν ἤθελεν ἦτον, ὦ Ἕλληνες, ἂν οἱ ἐνάρετοι τῆς 40
 Ἑλλάδος δὲν ἤθελον ὑποφέρει, ἀλλὰ, κάμνοντες τὸ χρέος των, ἤθελον ὠφελῆσαι τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτὸν τους. Πλὴν αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον νὰ θεωρηθῆ, ἕως ὅπου ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται ὑπὸ τυραννίας. Ἄς ὑποφέρωσι λοιπὸν ὡς φιλογενεῖς καὶ φιλελεύθεροι, καὶ ἄς μά-

* Οἱ περίεργοι ἀλλογενεῖς, καὶ μάλιστα οἱ Βρεττανοί, περιερχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπαντοῦντες ἐνθεν κακεῖθεν διεσπαρμένα τὰ διάφορα λείψανα τῆς μεγαλειότητός της, εὐρίσκονται ὑποχρεωμένοι νὰ κράζωσι: «Ἐδῶ ἐστάθη τὸ σχολεῖον τῆς οἰκουμένης». Οἱ δὲ νῦν φιλόσοφοι καὶ πολυπράγμονες Ἕλληνες, θεωρῶντες ἀναμεταξὺ εἰς τοὺς ταλαιπώρους ὁμογενεῖς μας μερικοὺς ἐναρέτους καὶ ἀξιους ἀνδρας, μὲ κρυφίαν ἠδονὴν κραυγάζουσι: «Οὐχί, οὐχί, ἡ Ἑλλάς δὲν θέλει μείνει διὰ πολὺν καιρὸν ὑπὸ τῆς τυραννίας, ἀλλὰ ταχέως θέλει συντρίψει τὰς ἀλύτους της». 39α

θωσιν ὅτι, ὅποιος ἤμπορῶντας νὰ ὠφελήσῃ περισσότερο, ὠφελεῖ ὀλιγότερον, δὲν εἶναι ἐνάρετος.

41 Ἐγὼ ἔλαβα τὴν εὐχαρίστησιν νὰ γνωρίσω ἀρκετοὺς ἐναρέτους "Ἕλληνας καὶ εὐεργέτας τῆς Ἑλλάδος, 143 τῶν ὁποίων ἡ φιλευσπλαγχνία καὶ ἡ καλὴ καρδία, δὲν μοῦ συγχωροῦσι νὰ τοὺς κράξω μὴ ἐναρέτους, ὄντας βέβαιος ὅτι, ἂν δὲν κάμνουσι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅσον ἔπρεπε καὶ ὅσον ἤμποροῦσαν, ἡ μόνη αἰτία εἶναι, ὅπου δὲν γνωρίζουσι ἐκεῖνο, ὅπου ἔπρεπε νὰ κάμωσι, ἐπειδὴ, ὦ Ἕλληνες, δὲν εἶναι δύσκολον εἰς ἓνα καλὸν ἄνθρωπον νὰ κάμῃ ἐν καλὸν ἔργον τόσον, ὅσον εἶναι δύσκολον νὰ τὸ κάμῃ καλῶς καὶ καθῶς πρέπει. "Οθεν, παρεμπρός, θέλω φανερώσει πρὸς τοὺς εὐεργέτας τῆς Ἑλλάδος τὸ τί πρέπει νὰ κάμωσι, καὶ ἐλπίζω ὡς ἐνάρετοι, ὅπου εἶναι, νὰ κάμωσι, τὸ χρέος των, καθῶς τυχαίνει, διὰ νὰ ἀποκαθιστῶσι ἄξιοι τῆς ἀρετῆς.

42 Ἡ εὐεργεσία εἶναι ἀναντιρρήτως τὸ χρηστότερον ἔργον ἐνὸς ἐναρέτου πλουσίου, ἀλλὰ, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, ὁποῖον ὄφελος προξενεῖ εἰς τοὺς "Ἕλληνας τὴν σήμερον; "Αν μέχρι τοῦδε τοὺς ὠφέλησε, φεῦ! τώρα αὐτὸ τὸ χρηστὸν ἔργον, ἀντὶς νὰ ὠφελήσῃ, βλέπτει, καὶ ἄλλο δὲν προξενεῖ εἰς τοὺς "Ἕλληνας, εἰμὴ μόνον μίαν ἐπιζήμιον παρηγορίαν καὶ τοὺς κάμνει νὰ μένουν πάντοτε ἀκίνητοι ὑπὸ τῆς τυραννίας. Οἱ χρεῖαν ἔχοντες, ἀφοῦ εὐεργετηθοῦν, ὑποφέρουν περισσότερο, καὶ ὅσον περισσότερο εὐεργετοῦνται, τόσον ὀλιγότερον 144 τοὺς βαρύνει ἡ τυραννία. Καὶ ἰδοὺ ὅτι ἐν καλόν, ὅπου γίνεται εἰς τόπον ἐνὸς μεγαλειτέρου καλοῦ, προξενεῖ τὸ χειρότερον κακόν, ὅπου ἤμποροῦσε νὰ προξενήσῃ τῆς Ἑλλάδος*.

42α * Ἀλλὰ πῶς, ἴσως τινὰς ἤθελεν εἰπεῖ, εἶναι δυνατὸν ἐν χρηστὸν ἔργον νὰ βλάβῃ; "Ε, ἀγαπητέ! δὲν εἶναι τὸ ἔργον, ὅπου προξενεῖ τὴν ζημίαν, ἀλλ' ἡ περίστασις. Ὁ εὐεργέτης, ἐν ὄσῳ

Οἱ εὐεργέται τῆς Ἑλλάδος, λοιπόν, ἄς μὴ νομί- 43
ζωσι, ὅτι ὠφελοῦσιν, ὅσον πρέπει τὴν πατρίδα των,
εὐεργετῶντας τινὰς Ἕλληνας. Ἡ Ἑλλάς βλάπτεται, ἢ 145
κοινὴ ἐλπίς ὀλιγοστεύει, καὶ ἀλλοίμονον εἰς τὸ ἐλληνι-
κὸν γένος, ἂν οἱ εὐεργέται του δὲν ἀλλάξωσι σκοπὸν,
καὶ δὲν μεταχειρισθῶσιν εἰς ἄλλον τρόπον τὰς εὐεργε-
σίας των*. Κάτωθι λοιπὸν θέλω ἀποδείξει, ὡς προεῖ-
πον, τὸ τί πρέπει νὰ κάμωσι, διὰ νὰ ἐξαλείψουν τὰς
χρείας ἀπὸ τοῦς Ἕλληνας, καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν
ἀχρήστους τὰς εὐεργεσίας των μὲ τὴν ἰδίαν εἰλικρινό-
νητα, ὅπου ἡ ἀγάπη τοῦ γένους μου καὶ ὁ θεῖος ἔρωσ
τῆς πατρίδος μὲ διδάσκουσι.

εὐεργετεῖ, νομίζει πῶς κάμνει ὅσον πρέπει, καὶ μένει ἀκίνητος.
Ὁ εὐεργετούμενος δέ, ἐν ὅσῳ εὐεργετεῖται, δὲν ἀπελπίζεται, καὶ
μένει ὑπὸ τῆς δουλείας. Τὰ χρηστὰ ἔργα πρέπει νὰ τὰ κάμῃ τινὰς
ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, καὶ ὄχι ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, διότι αἱ περι-
στάσεις πολλάκις ἀνατρέπουσι τὸ καλὸν εἰς κακόν. Ἄν, παραδεί-
γματος χάριν, ἓνας ἀρχιστράτηγος εἰς τὸν καιρὸν τῆς μάχης ἤθελε
προστάξει, φιλευσπλαγχνίᾳ κινούμενος, νὰ περιποιηθοῦν τοῦς πλη-
γωμένους καὶ νὰ ἐνταφιάσουν τοῦς ἀπεθασμένους, βέβαια ἤθελε
νικηθῆ ἀπὸ ἓνα ἐχθρὸν, ὅπου δὲν ἤθελε τὸν ὁμοιάσει καὶ ἡ φιλευ-
σπλαγχνία του, κακῶς ἐνεργημένη καὶ παράκαιρα, προξενεῖ τὴν δυ-
στυχίαν ἐνὸς γένους ὀλοκλήρου.

* Ἄς μὴν τολμήσῃ ὁ ἀναγνώστης, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὀρκίζω 43α
ἐμπροσθεν τῆς δικαιοσύνης καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀρετῆς, ἄς μὴν
τολμήσῃ, λέγω, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι, νὰ μὲ κράξῃ ἀγνώμονα. Ἐγὼ
εἶμαι ὑπόχρεως εἰς τοῦς εὐεργέτας τῆς Ἑλλάδος ὄχι ὀλίγον, εἶμαι
εὐγνώμων εἰς τὰς χάριτάς των, μαζὶ μὲ ὅλους τοῦς Ἕλληνας.
Πόσον ὁμως ἤθελεν ἦτον καλλίτερον, νὰ μὴν ἤθελον ἔχει χρεῖαν
ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας των! Ὅποιος ἰατρεύεται ἀπὸ μίαν ἀσθένειαν,
εἶναι εὐγνώμων πρὸς τὸν ἰατρὸν του, πλὴν ὅλοι παρακαλοῦσι νὰ
μὴν λάβωσι χρεῖαν ἀπὸ τὸν ἰατρὸν.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΟΙ ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ

1 Δύο αἰτίαι εἶναι, ὧ "Ἕλληνες μου ἀκριβοί, ὅπου μέ-
146 χρι τῆς σήμερον μᾶς φυλλάτουσι δεδεμένους εἰς τὰς ἀλύ-
σους τῆς τυραννίας, εἶναι δὲ τὸ ἀμαθὲς ἱερατεῖον
καὶ ἡ ἀποουσία τῶν ἀρίστων συμπολι-
τῶν. Εἰς τὴν διήγησιν τῆς δευτέρας αἰτίας, εἰς τὴν
ὁποίαν συγκαταλέγεται καὶ ἡ κλάσις τῶν εὐεργέτων
τῆς Ἑλλάδος, θέλω φανερῶσαι τὸ χρέος των, ὡς ἔταξα.
Τὰ δὲ προλεχθέντα περὶ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν χρησι-
μευοῦν ὡς προλογίδιον εἰς τὴν ἐξέτασιν, ἐν ἣ εἰσέρχο-
μαι τώρα, διὰ νὰ ἀποδείξω, ὅτι δὲν εἶναι οὔτε δειλία,
οὔτε ἀστοχασία τῶν Ἑλλήνων, ὅπου μέχρι τῆς σήμε-
ρον μᾶς φυλάττει ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας, καὶ
νὰ ἀποστομώσω τὰς φθονεράς καὶ καταλάλους γλώσ-
σας τῶν ἀλλοφύλων.

2 Ἀλλά, πόσον θέλει συγχύσει, ἡ ἀκόλουθος διήγη-
σις τῆς πρώτης αἰτίας μερικοῦς ἀρχιεπισκόπους, ἢ ἄλλου
τάγματος ἱερεῖς, ἂν κατὰ τύχην τὸν παρόντα μου
λόγον ἀναγνώσωσι - τὸ ὁποῖον μοῦ φαίνεται δύσκολον-
βλέποντας ξεσκεπασμένας τὰς ψευδεῖς των ἀρετάς.

3 ὦ, πόσον ταχέως θέλει ρίψουσιν εἰς τὸ πῦρ τοῦτο
μου τὸ βιβλιάριον, ὅσοι φοβοῦνται τὸ φῶς τῆς ἀλη-

θείας! Διὰ τοῦτο λοιπὸν κρίνω ἀναγκαῖον νὰ τοὺς προειδοποιήσω, ὅτι τὸ πατριωτικὸν χρέος μου μὲ προ-
στάζει νὰ ὁμιλήσω τὴν ἀλήθειαν, καὶ δὲν φοβοῦμαι ¹⁴⁷
οὔτε τοὺς ἀμαθεῖς, οὔτε τοὺς σπουδαίους καὶ ἐναρέ-
τους*. Τοὺς μὲν πρώτους, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄξιοι φό-
βου, τοὺς δὲ δευτέρους ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια δὲν ἐπιδέχε-
ται κατάκρισιν. Μᾶλλον δὲ οἱ σπουδαῖοι θέλουν ἐπι-
κυρώσει τοὺς λόγους μου μὲ τὴν νουνεχῆ των ἐπιβε-
βαίωσιν, καὶ θέλουν προσπαθήσει, ὅσον ὀγληγορώτερον
δυνηθῶσι, νὰ διορθώσωσιν ὅπως οὖν τὰς φοβερὰς καὶ
ἐπιζημιώδεις καταχρήσεις αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ τάγματος,
διὰ νὰ ἀναλάβῃ ἡ Ἑλλάς τὴν προτέραν τῆς λάμπην
καὶ εὐτυχίαν.

Διὰ τοῦτο, λοιπὸν, μετὰ δακρύων παρακαλῶ τοὺς ⁴
σοφοὺς καὶ ἐναρέτους ἄνδρας, ὅπου φέρουσι τὸ σεβά-
σμιον ἔνδυμα τῆς ἱερωσύνης, νὰ μὲ συγχωρήσουν, ἂν μὲ
ἄκραν τόλμην ἀποφασίζω νὰ ἐλέγξω αὐστηρῶς τοὺς
ἀναξίους καὶ ἀμαθεῖς καλογήρους, καὶ νὰ ἀποδείξω μὲ
γεωμετρικὴν βεβαιότητα τὸ πόσον κακὸν προξενούσι ¹⁴⁸
τὴν σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἄς μὴν μὲ νομίσουν ἀνευλαβῆ, ἂν ἀκούσωσι νὰ κα- ⁵
ταφρονῶ τὴν σημερινὴν καλογερικὴν των σύστησιν καὶ
διαγωγὴν, ἀλλ' ὡς ζηλωταὶ τῆς ἐπανορθώσεως καὶ δό-
ξης τῆς κοινῆς πατρίδος μας Ἑλλάδος, νὰ στοχασθῶσι,
ἂν εἶναι εὐκόλον, νὰ ξαναλάβῃ τὸ γένος μας τὴν ἐλευ-
θερίαν του, ἐν ὅσῳ σώζεται ὁ οἰκιακὸς ἐχθρὸς τῆς,
ἡ ἀμάθεια, λέγω, ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἡ κατάχρησις

* Δὲν εἶναι ὀλίγοι βέβαια οἱ ὄντως ἄξιοι εὐλαβείας καὶ τι- ^{3α}
μῆς ἱερεῖς, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ σεβασμιώτατος καὶ ἐνάρετος
ἀνὴρ, ὁ σοφώτατος λέγω οἰκονόμος τῶν Ἰωαννίνων κὺρ Κοσμᾶς
Μπαλάνου, ὁ ὀσιώτατος καὶ ἐλλογιμώτατος διδάσκαλος εἰς Κερκύ-
ραν κὺρ Ἀνδρέας ἱερεὺς, καὶ ἄλλοι πολλοί.

τῆς θρησκείας, ἢ ὀπόσῃν φθορὰν θέλει προξενήσει μία αἰφνίδιος ἀνάστασις καὶ ἐπανόρθωσις εἰς ὅσους ἀδίκως καὶ ἀναισχύντως παρέβηκαν τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ἠθικὰς νομοθεσίας, ἂν ἐν καιρῷ δὲν θέλουσι διορθωθῆ.

6 ὦ, πόσον αἰσθάνομαι τὴν φλόγαν τῆς ἀγανακτήσεως καὶ ἐντροπῆς εἰς τὴν καρδίαν μου, τώρα ὅπου τόσον καταφρονητικῶς θέλω λαλήσει διὰ τὴν πλέον τιμιωτέραν κλάσιν τῆς πολιτικῆς διαγωγῆς ! Πόσον με λυπεῖ, ὅπου, ἀντὶς νὰ ἐπαινέσω αὐτὸ τὸ ἱερὸν τάγμα, ἢ ἀλήθεια καὶ τὸ πατριωτικὸν χρέος μου με βιάζουσι νὰ τὸ κατηγορήσω. Μεγάλον βέβαια εἶναι τὸ ἐπιχείρημά μου, ἀλλ' ἐγὼ ἔταξα νὰ κάμω κάθε θυσίαν ἔμπροσθεν εἰς τὸ ἄγαλμα τῆς Ἐλευθερίας, καὶ δὲν θέλω παραιτήσῃ τὴν ἀναγκαιοτέραν.

7 ὦ σὺ μιὰρὰ Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς
149 τί ὁμοιάζεις, ἤθελα νὰ ἤξεύρω ἀπὸ ἐσὲ τώρα ὅπου σὲ ἐρωτῶ, εἰς τί, λέγω, ὁμοιάζεις τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους ἀποστόλους τοῦ λόγου τῆς σοφίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἴσως εἰς τὴν ἔνδειαν καὶ ἀφιλοκέρδειαν, ὅπου ἐκεῖνοι ἐκήρυττον; Ἄλλ' ἐσὺ εἶσαι γεμάτη ἀπὸ χρήματα, ὅπου καθημερινῶς κλέπτεις ἀπὸ τοὺς ταλαιπώρους χριστιανούς. Ἴσως εἰς τὴν ἐγκράτειαν καὶ χαλιναγωγίαν τῶν παθῶν; Ἄλλ' εἰς ποῖον μέγαλον ξεφάντωμα δὲν εὗρίσκεται μέρος ἀπὸ τοὺς συγκλήτους σου, καὶ ποῖος ἀπὸ αὐτοὺς δὲν λατρεύει δύο καὶ τρεῖς ἀρχοντίσσας με ἄκραν ἀναισχυντίαν καὶ σχεδὸν φανερά*;

8 Μήπως τοὺς ὁμοιάζεις καὶ εἰς τὴν εὐλάβειάν των πρὸς τὴν θρησκείαν; Ἄλλὰ ποῖος δὲν γνωρίζει τὴν

7α * Ὁ νῦν ἀρχιερεὺς τῶν Ἰωαννίνων εἶναι μοιχὸς καὶ ἀρσενοκοίτης, χωρὶς τὴν παραμικρὰν συστολήν.

ἄκραν ἀνευλάβειάν σου καὶ ποῖος δὲν ἤξεύρει πόσον γελοιωδῶς καὶ χλευαστικῶς ἐκτελεῖς τὰς ἱερουργίας *; Εἰς τί λοιπὸν τοὺς ὁμοιάζεις; Εἰς τὴν φιλανθρωπότητα; Ἐσύ, τοὺς πτωχοὺς δὲν καταδέχεσαι οὔτε καὶ 150 νὰ τοὺς ἰδῆς, οὐχὶ δὲ νὰ τοὺς βοηθήσης. Ἡ λύσσα σου διὰ τὰ χρήματα εἶναι ἀπερίγραπτος **. Τοὺς ὁμοιάζεις ἴσως εἰς τὴν φιλαδελφότητα, εἰς τὴν ὁμόνοιαν, εἰς τὴν ἐπάλληλον ἀγάπην; Ἀλλὰ ποῖος δὲν γνωρίζει πόσον προσπαθεῖ ὁ ἕνας νὰ βλάβῃ τὸν ἄλλον ***; Εἰς τί λοιπὸν τοὺς ὁμοιάζεις; Βέβαια εἰς οὐδέν. Ὡ τῆς δυστυχίας σας, ἄνθρωποι βάρβαροι καὶ μωροί. Ἐπρεπε νὰ ξαναγυρίσῃ ὁ Χριστὸς, διὰ νὰ σᾶς φωτίσῃ, ἐπειδὴ ἐσεῖς οὔτε καὶ στοχάζεσθε νὰ ἀνοίξητε ποτὲ ἐν βιβλίον, διὰ νὰ λαμπρύνητε τὸν ἐσκοτισμένον σας νοῦν.

Σὺ, λοιπὸν, ὦ Σύνοδος, ἀγκαλὰ καὶ νὰ φέρῃς τοὺς 9 τίτλους τῆς ἀγιωσύνης καὶ τὰ σημεῖα τῆς ἀρετῆς, 151 οὐχί, οὐχί, ποσῶς δὲν ὁμοιάζεις τὰ ὑποκείμενα, ὅπου προσπαθεῖς νὰ παρησιάζῃς. Σὺ εἶσαι μία μάνδρα λύκων, ὅπου δὲν ὑπακούεις τὸν ποιμένα σου καὶ κατατρώγεις τὰ ἄθῶα καὶ πολλὰ ἡμέρα πρόβατα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Ὡς τοιαύτην λοιπὸν θέλω σὲ νομίσει εἰς τὸν παρόντα μου λόγον, καὶ ἂν ἡ ἀμάθεια τῶν Ἐλ-

* Ἐγὼ εἶδα πολλάκις ἓνα ἀρχιεπίσκοπον εἰς τὴν μέσσην τῆς λειτουργίας, νὰ ὑβρίζῃ, νὰ ἀναθεματίζῃ, καὶ νὰ δέρνῃ ὄχι ὀλίγας φορὰς τοὺς παπάδες, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς διακόνους. 8α

** Ἐγὼ ἐγνώρισα ἓνα καλόγηρον τόσον φιλάργυρον, ὅπου μὲ τὸ νὰ τοῦ ἐκλέφθησαν μερικὰ χρήματα, ὕστερα ἀπὸ ἓνα μῆνα ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν θλίψιν του. 8β

*** Ὁ θάνατος κανενὸς ἀρχιεπισκόπου ἀποδεικνύει φανερώτατα τὸν βρωμερὸν χαρακτῆρα τῆς Συνόδου. Ἐπειδὴ τότε γεννᾶται ἐν μῖσος ἀναμεταξύ των, μεταχειριζόμενος καθεὶς κάθε οὐτιδανώτερον μέσον, ὅπου δυνηθῇ, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἐκείνην τὴν ἐπαρχίαν, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ εἰς ὅποιον δώσῃ περισσότερα χρήματα. 8γ

λήνων καὶ ἡ ἀπειρία αὐτῶν ἐφύλαξεν μέχρι τῆς σήμερον εἰς μακαριότητα τὸ ἀνυπόφορον κράτος σου, τὸ φῶς τῆς μαθήσεως καὶ ὁ ἥλιος τῆς ἀληθείας θέλουσι σᾶς ἀποδείξει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄλων, ὅχι καθὼς προσποιεῖσθε νὰ εἴσθε, ἀλλὰ καθὼς εἴσθε τωόντι. Καὶ θέλουσι σᾶς διδάξει ἐνταυτῷ τὴν ἀληθῆ ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ ἱερατικῆς διαγωγῆς.

* * *

10 Ἀκούσατε νῦν, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, ὅσοι ἀπὸ ἐσᾶς μέχρι τῆς σήμερον τὸ ἀγνοοῦσαν, ἀκούσατε τὴν θλιβερὰν διήγησιν τῆς σημερινῆς καταστάσεως τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος τῆς κοινῆς μας πατρίδος, καὶ ἴδατε εἰς τί καταντεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἡ τυραννία. Στοχαστικώτατος καὶ μέγας ἀνθρώπος ἐστάθη βέβαια ὁ νομοδότης Λυκοῦργος, ὁ ὁποῖος προβλέποντας τὰ ἀφευκτα κακά, ὅπου ἤθελε προξενήσει εἰς τοὺς συμπατριώτας ¹⁵² του ἡ μεταχείρισις τῶν χρημάτων, τὴν ἀπέβαλεν ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τὴν Σπάρτην, καὶ κατέστησεν ἐκεῖνον τὸν καλότυχον λαὸν τόσο εὐτυχῆ καὶ ἐνάρετον, ὥστε ὅπου θέλει δοξάζεται καὶ τιμεῖται, ἕως ὅπου ὑπάρχωσιν οἱ ἀνθρώποι. Ἐπειδὴ, λοιπόν, ὁ νῦν ἐλληνικὸς κληρὸς, διὰ βάσιν τοῦ συστήματός του καὶ διὰ γενικὸν ὄργανον τῆς διαγωγῆς του ἔχει μόνον καὶ μόνον τὸν χρυσόν, δὲν νομίζω περιττὸν, εἰ καὶ συντόμως, νὰ εἰπῶ τι περὶ τῆς χρήσεώς του καὶ τῆς αὐτοῦ καταχρήσεως.

11 Δὲν εἶναι ὅμως ὁ σκοπός μου νὰ καταπέισω τοὺς χρυσολάτρας, ὅτι ἀπατῶνται, ἐπειδὴ μοῦ φαίνεται τὸ ἴδιον, ἂν ἤθελα παραστήσει τί ἐστὶ μανία, διὰ νὰ καταπέισω ἓνα τρελλόν, ὅτι εἶναι τρελλός. Αὐτός, ἐν ὅσῳ εἶναι τρελλός, δὲν τὸ πιστεύει νὰ εἶναι, μάλιστα κρίνει τὸν ἑαυτὸν του φρονιμώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον. Οὕτως